

TRI ILEGALNE KONFERENCIJE U BANJA LUCI
- sjećanje Safeta Filipovića -

Zaborav se kao pepeo na ognju taloži na sva naša sjećanja iz dana u dan. Mjeseci i godine prolaze brzo, a mi se sve manje osjećamo sigurnim da priznamo, i sebi i drugima, da je nešto bilo što je ustinu bilo. Često ne možemo da se sjetimo ni imena dragih drugova ni datuma divnih doživljaja koji su mnogo značili ne samo za nas same, nego i za druge, ne sjećamo se čak ni drugova i događaja koji su ušli ili će ući u istoriju.

Samo time može se objasniti škrtost mojih sjećanja i na prve ilegalne konferencije u Banjaluci.

U šumarku više Gornjeg Šehera

Gotovo potpuna pasivizacija partiske organizacije u Banjaluci poslije zloglasne šestojanuarske diktature/monarho-fašističke/trajalo je više od godinu dana. Ali već u 1930 godini komunisti su postali aktivniji. Glavni inicijator za obnavljanje rada partiske organizacije bio je Vese lin Masleša. Njegovim nastojanjem i uz pomoć smjelijih i odgovornijih komunista obnovljene su najprije partiske ćelije u Gornjem Šeheru, preko Vrbasa /Lauš/, i u Predgradju, na području Pilane. Počelo se veoma oprezno i organizacije su u prvo vrijeme najviše radile na ideološko političkom uzdizanju svojih članova, na obavještavanju simpatizera o političkoj situaciji u zemlji, na štampanju i rasturanju literature medju radnike, studente i srednjoškolce. Ovako se radilo skoro godinu dana.

U ljeto 1931 godine banjalučka partiska organizacija bila se toliko oporavila da je mogla organizovati svoji prvu partisku konferenciju. Ova konferencija je održana u šumarku više Gornjeg Šehera nedaleko od Šehitluka, odakle se cijela Banjaluka vidi kao na dlanu. Po desetak radnika i studenata i drugih došli su na konferenciju rano u jutro i ostali na njoj cijeli dan. Na konferenciji su pretresana iskustva i problemi, a najviše se govorilo o prijemu novih članova Partije i privlačenju radnika, studenata i ostalih na saradnju sa komunistima. U mjesni komitet koji je bio izabran na ovoj konferenciji ušli su Idriz Maslo, Safet Filipović, Veljko Djordjević i drugi.

U staroj bosanskoj kući

Druga partiska konferencija održana je u zimu krajem 1932 ili početkom 1933 godine u jednoj staroj bosanskoj kući u Gornjem Šeheru. Za vrijeme rada konferencije nekoliko simpatizera i omladinaca stražarilo je oko kuće cijelu noć. Konferencija je sumirala rezultate rada Partije poslije prve konferencije i postavila na dnevni red potrebu obnavljanja SKOJ-a koji je bio rasturen. Tada je odlučeno i o potrebi obnavljanja napredne sindikalne organizacije i o aktivizaciji članova sindikata u borbi protiv režima.

U to vrijeme banjalučki radnički dom u ulici fra Grge Martića zjapio je prazan. Radnici, naime, nisu htjeli da posjećuju dom koji je reži stavio na raspolaganje socijal-demokratima i komorašima kao svojim agentima, pa je zato obnavljanje sindikalnih organizacija naišlo na velike teškoće.

Upornim radom članova Partije sindikalne organizacije su ipak obnavljane. U ovom su se periodu naročito istakli kožarski i gradjevinski radnici. Sindikalna organizacija kožaraca bila je prva i najaktivnija, jer je u njoj bilo nekoliko komunista. Pitanje sindikalnog rukovodstva riješeno je uskoro na jednoj konferenciji. U mjesni odbor sindikata ušli su pretežno sindikalni povjerenici, medji njima veći broj članova Partije. Mjesnom odborom, medjutim, nije bilo lako, jer su se komoraši i drugi elementi u samim sindikatima suprotstavljali masovnosti sindikalnih organizacija

zbog straha od ujedinjavanja radnika i stavljanja na dnevni red borbe za bolje radne uslove, za povišenje nadnica itd. o čemu komoraši nisu dali ni da se misli.

U vrijeme duge partiske konferencije i neposredno poslije nje bila je samo jedna seoska partiska ćelija, i to u Zmijanju. Zmijanje je bilo napredan kraj i Partija je ovdje imala dobre uslove za rad. Ćelija je ipak radila slabo. Ovo zato što tada članovi Partije, a i Partija u cjelini, nisu imali iskustva u radu sa seljacima, što se u to vrijeme prema selu vodila neka uopštena politika, umjesto da su se pokretala pitanja koja su u tom periodu tištila seljake.

SKOJ je radio sve bolje. Uz pomoć Mjesnog komiteta Partije organizacija SKOJ-a je već u 1933 godini razvila živ rad medju radničkom, studentskom i srednjoškolskom omladinom. Tada je bio formiran i Mjesni komitet SKOJ-a u kome su bili Nikica Pavlić, Idriz Maslo i Vilko Vintera halter.

Članovi partije i SKOJ-a obnovili su prilično brzo, odnosno pokrenuli iznova i rad nekoliko sportskih i kulturnih društava. Rad kulturno-umjetničkog društva "Pelagić" i sportskog društva "Borac" bio je, naime, u periodu šestojanuarske diktature gotovo zamro. Članovi Partije i SKOJ-a su zato ponovo formirali radničke horove i folklorne sekcije, a otvorile su i radničku biblioteku koju je policija bila zatvorila. Potreba za knjigama bila je sve veća, a ova biblioteka je bila jedina u koju su radnici mogli nesmetano da dolaze.

Sportsko društvo "Borac" kao klub, nije, istina, prekidalo rad, ali su u njega u 1929 godini ušli razni malogradjani koji su mu dali drukčiju fizionomiju. To nije dugo trajalo. Nastojanjem partiskih organizacija u "Borcu" su se brzo okupili radnici i ostali napredni gradjani koji su onemogućili djelovanje nazadnih elemenata u društvu. Ovome su mnogo doprinjeli i napredni sportski klubovi u Hrvatskoj i "Radnička sportska zajednica", čije je sjedište bilo u Sarajevu, a koja je uspjela da poveže sve radničke sportske klubove u cijeloj zemlji.

Na obali Suturlije

Treća partiska konferencija Banjaluke, koja je održana u ljeto 1934 godine na desnoj obali rječice Suturlije više Gornjeg Šehera bila je mnogo impozantniji partiski skup nego dvije ranije konferencije. Broj učesnika bio je velik, zadaci koje je konferencija tretirala i zaključci koje je usvojila bili su veoma raznovrsni i ozbiljni.

Osim jačanja partiskog rada u Banja Luci, na konferenciji se naročito postavilo kao zadatak tješnje povezivanje sa radnicima van Banja Luke i širenje Partije na selu. Do konferencije su već bile uspostavljene veze sa Dubicom, Kostajnicom i Dobrljinom, kao i s nekim selima u banjalučkom i prijedorskom srezu.

Treća partiska konferencija postavila je rad medju studentima i srednjoškolcima još konkretnije. Tada je formirano i studentsko društvo "Klub akademičara Banjaluke"/KAB/, koje je veoma brzo razvilo široku aktivnost i izvan Banja Luke.

U isto vrijeme formirano je i "Društvo prijatelja prirode" koje je okupilo pored studenata i radničku i srednjoškolsku omladinu.

Konferencija je ukazala na potrebu šireg političkog rada medju ženama, pa je uskoro osnovan i ženski pokret u Banjaluci.

Poslije 1934 godine partiska organizacija u Banjaluci bila je sve aktivnija, a njen rad je naročito oživio u 1937 godini i kasnije

Arhiv Eoc. krajino B. Luka

ABK 209-116-I/16

SAFET FILIPOVIĆ, član CK SK BiH

*Fina. Anglikanti of a laici u Bg al
(10002 10 10)*

F-5

Provala partiske organizacije
u Banjoj Luci 1936 godine

Arhiv Eor. P. I
ABK ABK-209-M 6 - 1/6

Partiska organizacija u Banjoj Luci počela se obnavljati 1930 godine neposredno poslije zavodjenja monarho-fašističke diktature, t.j. u periodu koji je u svakom pogledu bio težak za napredni radnički pokret. Tako obnovljena pod najtežim uslovima ilegalnosti, ona se postepeno jačala i uzimala snažnog učešća u svim akcijama koje su obilježavale ovaj period.

Njena aktivnost se naročito osjećala u sindikalnom pokretu, koji je šestojanuarska diktatura razbila već u prvim mjesecima svoje okrutnosti, nastojeći da uništi svaki trag klasnom radničkom pokretu. Zato je obnovljena partiska organizacija postavila sebi kao prvi zadatak obnovu sindikalnog pokreta, upravo sindikalnih organizacija URS-a, koje su postepeno počele sa radom, naročito poslije direktive CK KPJ da članovi Partije i njeni simpatizeri ulaze u sindikate.

Osim političke aktivnosti, jačanja i učvršćenja sindikalnih organizacija i njihovih rukovodstava, posebno mjesto zauzima i društveno-kulturni rad koji se odvija kroz društva "Pelagić", "Borac", "Prijatelji prirode", "Ženski pokret" itd. Oko ovih društava se okupljao veliki broj radnika, omladine i naprednih ljudi uopšte.

Uporedo sa ovim radom obnovljena je i organizacija SKOJ-a. Među prvim javnim akcijama spada štrajk djaka banjalučke gimnazije koji je organizovan i predvođen od SKOJ-a.

U ovom periodu studenti osnivaju Klub

akademičara - KAB, koji je svoju djelatnost razvio ne samo u gradu nego i u Bosanskoj Krajini. Ovaj klub je organizovao mnogobrojne javne priredbe i predavanja preko kojih se širila napredna misao. Napredni intelektualci formirali su i Ligu za mir.

U takvoj situaciji osjetila se potreba za izdavanjem lista, koji bi bio namijenjen selu, te je počeo izlaziti list "Narodna pravda" koji je dobro prihvaćen od narodnih masa, ali ga je režim zabranio poslije pet izdatih brojeva.

Radnici Banja Luke na čelu sa komunistima dali su snažnu podršku udruženoj opoziciji na petomajskim izborima u obaranju nenarodne vlasti Bogoljuba Jeftića, na kojima je politika vladajuće buržoazije, poslije zavodjenja diktature, doživila težak poraz.

Sindikalne organizacije su se već toliko ojačale da su započele naročito u godini 1935 i 1936 sa nizom tarifnih akcija i štrajkova : gradjevinari, drvodjeljci, duvanjski radnici, berbersko-frizerski radnici, kožarci itd. Svaka ova akcija naišla je na podršku i međusobnu pomoć radnika raznih struka i naprednih ljudi u gradu.

U cijelom ovom periodu članovi partiske organizacije dijelili su povodom 1. Maja, Oktobarske revolucije itd. proglašavajući po gradu, pisali parole i sl.

Pod uticajem cjelokupnog političkog i društveno-kulturnog života, koji se odvijao kroz razne forme i već postojeće organizacije, a pod neposrednim rukovodstvom partiske organizacije i SKOJ-a, širio se duh slobodarstva koji je budio napredne snage na još intenzivniju borbu ne samo u gradu, nego i van njegovih granica.

Sve je ovo dovelo do režimske glavešine u Banjoj Luci, tadašnjem sjedištu Vrbaske banovine do bjesnila. Jasno im je bilo da iza svih ovih akcija banjalučke radničke klase i naprednih ljudi stoje komunisti, čija ilegalna organizacija rukovodi čitavim radom.

Sva nastojanja policije da izvrši provalu u partiskoj organizaciji ostala su bezuspješna za čitav period od gotovo 6 godina intenzivnog rada obnovljene i za ovo vrijeme ojačane partiske organizacije. Policija je vršila bezbrojne pretrese stanova, hapsila i saslušavala, obračunavajući se surovo sa pojedincima, ali joj nije polazilo za rukom da otkrije samu organizaciju, a još manje da zastraši hapšene i progonjene komuniste. Isto tako pokušavala je da nekim radnicima i intelektualcima preko komoraša zabrani dolazanje u dom kako bi ih na ovaj način odvojila od radničkog pokreta, ali ni u ovom nije uspijevala.

Provala u partiskoj organizaciji je uslijedila u septembru 1936 godine, ali izvana, provalom partiske organizacije u Petrinji i Kostajnici. Odmah po provali u Banju Luku su stigli poznati zagrebački agenti Šoprek i Cividini. Istraga je trajala oko 2 mjeseca. Bilo je uhapšeno 15 drugova - članova partiske organizacije. Međutim, jedan broj je pušten u toku istrage kod policije, drugi sa ~~za~~ suda za zaštitu države usljed nedostatka dokaza, dok je svega pet članova partiske organizacije, odnosno Mjesnog komiteta, osudjeno od 8 - 18 mjeseci zatvora radi komunističke propagande (Idriz Maslo, Nikica Pavlić, Veljko Djordjević, Safet Filipović i Jakov Šmit). Veći dio partiske organizacije uopšte nije zahvaćen provalom.

Nastojanja policije da u cjelosti provali i uništi partisku organizaciju i njene veze van Banje Luke

nisu uspjela. Naročito je policija insistirala na vezama van Banja Luke, obzirom da su već tada bili stvoreni uslovi za formiranje partiskih organizacija u nekim mjestima Bosanske Krajine, a u vezi s tim i formiranje Okružnog komiteta u Banjoj Luci.

Tu svoju nemoć da u potpunosti uništi banjalučku partisku organizaciju policija je ispoljila u aktu Kraljevske banske uprave Vrbanske banovine - Upravno odjeljenje Pov. br. 14441/36 od 30 septembra 1936 godine, koji je upućen Ministarstvu unutrašnjih poslova - Odjeljenje za državnu zaštitu - Beograd, a u kome se navodi da tehnički aparat i veza sa Pokrajinskim komitetom u Zagrebu nije mogao biti otkriven, te da će se i dalje istraga najenergičnije voditi u tom pravcu.

Poslije ove provale kojom partiska organizacija nije u cjelosti uništena, režim preko policije organizuje tzv. nacionaliste, ustvari fašističke organizacije, kao što je Ljotićev zbor. To isto čini i katolički kler uz blagonaklonost režima stvaranjem klero-fašističkih organizacija.

I jedni i drugi našli su se na istoj liniji u borbi protiv naprednog pokreta, ne samo u ideološkom pogledu, nego (kao naprimjer Ljotićev zbor) sa policijom da bi prijetnjama poslije provale i hapšenja onemogućili dalji razmah radničkog i naprednog pokreta u Banjoj Luci.

Međutim, desilo se protivno. Banjalučka partiska organizacija se u ovoj situaciji ponovo snašla, sredila svoje redove, još više ojačala i smjelo pošla u izvršenju svojih daljnjih zadataka.